

Prawne przyczyny nieprawidłowego oceniania egzaminów maturalnych w Polsce

Od 2005 roku egzamin maturalny w Polsce ma zupełnie nową pozycję i funkcję w procesie edukacji. Wprowadzone zmiany dotyczyły niemal każdego aspektu tego egzaminu na czele z kilkoma kluczowymi dla proponowanego tematu badań – ustanowieniem wyniku egzaminu maturalnego jako (w zdecydowanej większości przypadków) jedyne go prawnie dopuszczalnego kryterium selekcji kandydatów na studia, ustaleniem sztywnych tzw. kluczy poprawnych odpowiedzi oraz nadaniem egzaminowi maturalnemu charakteru egzaminu zewnętrznego. Tym samym egzamin maturalny zyskał na znaczeniu nie tylko edukacyjnym, ale i prawnym – stał się bowiem podstawowym, wystandaryzowanym i w większości przypadków jedynym instrumentem prawnym, za pomocą którego jednostka może przystąpić do realizacji swego konstytucyjnego prawa do nauki na poziomie wyższym. Jest to jednocześnie edukacyjna i prawna klamra spinająca system oświaty i szkolnictwa wyższego.

Problem nieprawidłowego oceniania egzaminów maturalnych istnieje w zasadzie już od momentu wprowadzenia tzw. „nowej matury”. Szybko okazało się bowiem, że ustalenie sztywnych reguł oceniania odpowiedzi nie powoduje, że nie dochodzi do błędnej oceny. Choć pewne dane były już dostępne wcześniej i pojawiały się symptomy świadczące o doniosłości problemu (np. liczne artykuły prasowe opisujące błędy w ocenianiu, rażące trudności w dostępie do arkuszy egzaminacyjnych i ich kopii, medialne procesy sądowe maturzystów ubiegających się o podwyższenie wyniku, rosnąca liczba maturzystów dokonujących wglądów do swoich prac, itd.), punktem przełomowym była publikacja w 2015 roku informacji Najwyższej Izby Kontroli o wynikach kontroli pn. „System egzaminów zewnętrznych w oświacie”. Z kontroli przeprowadzonej przez NIK wynika, że w latach 2009-2013 ponad 1/4 (25,8%) prac, których ponownej oceny domagali się zdający, pierwotnie miała ustalony błędny wynik. Kontrola przeprowadzona przez NIK i jej głęboko niepokojące wyniki sprawiły, że problem nieprawidłowego oceniania egzaminów zewnętrznych, w tym maturalnych zaczął być publicznie znany i dyskutowany, jego skala wydała się dać do myślenia wszystkim aktorom procesu egzaminacyjnego, a prawne procedury przeprowadzania matur zaczęły być stanowczo kwestionowane. Jednak mimo dokonania się tego wpływu społecznego, zagadnienia te nadal nie stały się przedmiotem szerszego zainteresowania przedstawicieli nauki – w dotychczasowej literaturze, zwłaszcza z zakresu nauk prawnych, problem ten jest pomijany lub marginalizowany, a jeśli jest poruszany w publikacjach z zakresu innych dyscyplin naukowych – ogranicza się tylko do zagadnień tym dyscyplinom właściwych. Jest to dotkliwy brak w zasobach doktryny, bowiem prawna funkcja egzaminu maturalnego w kontekście płynnego przechodzenia pomiędzy etapami edukacyjnymi jest bardzo znacząca – poważne są zatem i konsekwencje tego rodzaju nieprawidłowości.

Punktem wyjścia dla stwierdzenia zasadności realizacji proponowanego projektu badawczego jest uznanie, że jakkolwiek prawidłowość oceniania egzaminów maturalnych jest zależna od wielu czynników, m.in. organizacyjnych, pedagogicznych, finansowych, a ich badanie musiałoby przybrać interdyscyplinarną i wieloaspektową formułę, realizowaną prawdopodobnie w perspektywie wieloletniej, to jednak w bardzo dużej mierze determinowana jest także przepisami prawa oraz ich stosowaniem. Innymi słowy, przepisy prawa oświatowego dot. organizowania, przeprowadzania i oceniania egzaminów maturalnych w pewnym brzmieniu mogą pogłębiać zjawisko (ryzyko) błędnego oceniania, ukrywać jego rzeczywistą skalę i utrudniać odkrycie przyczyn, zaś w innym brzmieniu mogą to ryzyko minimalizować, a jego skalę i przyczyny – wyraźnie ukazywać, pozwalając tym samym mu przeciwdziałać.

Powyższe uwarunkowania, jak i jeszcze co najmniej kilka innych, których opis wykraczałby poza ramy niniejszego streszczenia, prowadzą do wniosku, że istnieje pilna naukowa potrzeba poznania prawnych przyczyn opisanego wyżej zjawiska, a wyniki badań będą miały charakter nowatorski i wniosą nową wiedzę do prawa oświatowego i prawa szkolnictwa wyższego. Dalsze trwanie tego problemu spowoduje zaś poważne zniekształcenia w zakresie porównywalności i wiarygodności wyników egzaminu maturalnego, a przez to zdeterminuje dalszy niezadowalający stopień realizacji konstytucyjnej zasady równego dostępu do wykształcenia – w tym przypadku na poziomie wyższym.

Głównym celem proponowanych badań jest ustalenie prawnych przyczyn nieprawidłowego oceniania egzaminów maturalnych, a także sposobów przeciwdziałania temu zjawisku za pomocą odpowiednich norm prawnych. Przewiduje się, że wyniki badań pozwolą stworzyć rekomendacje dla prawodawcy i organów oświatowych stosujących prawo.

Zrealizowanie projektu badawczego może przynieść doniosłe skutki dla funkcjonowania polskiego systemu egzaminowania zewnętrznego, zapewniania prawidłowości i drożności procedur rekrutacyjnych na studia. Tym samym przewiduje się, że skutki projektu uwidocznia się zarówno w sferze prawnej, jak i edukacyjnej.